

РАЗОМ ІНЄЙНЄМ

Щомісячна газета Черкаського обласного благодійного єврейського фонду „Турбота поколінь – Хесед Дорот”

Видається з грудня 2000 року.

Нісан – Іяр 5785 квітень 2025

№4(280)

Песах Шені – Другий Песах

День 14-го Іяра називається Другим Песахом (Песах шені), бо в цей день у часи, коли існував Єрусалимський Храм, приносили пасхальну жертву ті, хто не мав можливості принести її 14-го Нісана через те, що перебували в стані ритуальної нечистоти або не могли вчасно прибути до Єрусалиму з віддаленого місця.

Ось що говорить про це Тора: „І говорив Г-сподь Моше так: „Скажи синам Ізраїлевим, що кожен, хто буде нечистий через померлого, або він буде в дальній дорозі, з вас чи нащадків ваших, то і він повинен здійснити Песах Г-споду. У другий місяць, 14-го дня, в сутінки нехай справляють його, з мацою і марором нехай їдять його” (Бемідбар, 9,10).

14 Іяра не є святковим або напівсвятковим днем. Однак, оскільки за часів Храму це був радісний день для всіх тих, хто виконував у цей день заповідь про пасхальну жертву, ми продовжуємо виділяти її і сьогодні. Тому 14-го Іяра ми не читаємо покайну молитву Таханун.

Існує звичай їсти в цей день мацу, що залишилася від свята Песах, на згадку про пасхальну жертву, яка з'їдалася разом із мацою.

14 Іяра названо Другим Песахом, оскільки місяць Іяр, коли приноситься ця жертва, є другим місяцем року. У Єрусалимському Талмуді цей день названо Малим Песахом.

Існує важлива відмінність пасхальної жертви від решти жертвоприношень. Для принесення будь-якої іншої жертви єврейським законом встановлено певний час, якщо цей час минув, жертва вже не може бути принесена. Однак пасхальна жертва, незважаючи на те, що Тора точно встановила час її принесення, у певних випадках (а саме – якщо євреї з однієї з двох згаданих вище причин не міг принести її вчасно) має бути, згідно з Торою, принесена у зазначений законом другий термін – 14-го Іяра.

Чим викликана ця відмінність? Тим, що пасхальна жертва принципово відрізняється від інших. Адже той, хто зобов'язаний був принести будь-яку іншу особисту чи громадську жертву, але не зробив цього, не виконав позитивної заповіді Тори, проте не порушив її заборони, і закон не признає йому жодного покарання. Однак за пасхальною жертвою справа йде інакше. Той, хто навмисно не приніс її, підлягає суворому покаранню – карету.

З того, наскільки суворому покаранню – відторгненню від Джерела життя – підлягає той, хто свідомо відмовився від виконання заповіді про пасхальну жертву, ми вчимо, що нагорода за виконання її має бути ще більшою. Адже міра добра (і нагороди) більша і повніша за міру біди (і покарання) у 500 разів! Це означає, що той, хто вчасно приніс пасхальну жертву, приєднується до Джерела життя разом з народом Ізраїлю.

Саме тому на другому році після Виходу з Єгипту, коли євреї справляли свій перший Песах у пустелі, ті з них, хто були ритуально нечисті через дотик до людських останків і не могли принести вчасно пасхальну жертву, прийшли до Моше та Агарона і сказали: „За що ж ми будемо позбавлені того, щоб принести жертву Г-споду у призначений для неї час серед Ізраїлевих синів?” (Бемідбар, 9,7).

Вони сказали: „Хоча ми знаємо, що не будемо покарані за невиконання заповіді, оскільки не мали можливості її виконати, але чому ми повинні втратити велику нагороду за її виконання? Адже той, хто виконає її, повністю розриває всякий зв'язок з ідолами інших народів і з'єднується нерозривним зв'язком з єврейським народом”. Наші мудреці вчать: „Той, хто мав намір виконати заповідь, але обставини, що не залежали від нього, позбавили його такої можливості, удостоюється тієї ж нагороди, якою удостоївся б, якби виконав цю заповідь”. Ці люди, які не виконали заповідь через незалежну від них причину – стали ритуально нечистими, торкнувшись мерця, вважали, що не здобудуть очікуваної нагороди. Вони вважали, що якби не згіршили минулого року, створивши золотого тільця, то ангел смерті не мав би влади над єврейським народом, і вони не осквернилися б, торкнувшись мертвих тіл. Вони побоювалися, що їх розглядатимуть не як людей, яких обставини, що не залежать від них, позбавили можливості виконати заповідь, а як людей, які не виконали її помилково (наприклад, через забудькуватість). У такому разі нагорода за „виконання” невиконаної заповіді не була б їм дана, на відміну від решти євреїв, які, хоч і брали участь у створенні золотого тільця, але не були позбавлені привілею принести пасхальну жертву. Тому ці люди і запитали Моше: „За що саме ми будемо позбавлені права принести цю жертву Вс-вишньому?”

Євреї, який перебував у стані ритуальної нечистоти, коли приносилася пасхальна жертва 14-го Нісана, або ж був у цей день далеко від Єрусалиму, або не зміг принести жертву за незалежними від нього обставинами, або не приніс її помилково, або навіть не приніс жертву свідомо у вказаний час – у всіх цих випадках приносить її наприкінці дня 14-го Іяра, у Другий Песах.

Неєвреї, який прийняв іудаїзм і став євреєм між 14-м Нісана та Другим Песахом, і єврейська дитина, яка досягла повноліття в ці дні, також зобов'язані принести пасхальну жертву у Другий Песах.

Єврейський закон встановлює таке правило: навіть коли кількість євреїв, які перебували 14-го Нісана в стані ритуальної нечистоти, дуже велике, якщо вони є лише меншістю єврейського народу, то зобов'язані приносити пасхальну жертву 14-го Іяра. Однак якщо вони становлять більшість народу, або якщо коєни чи священні предмети, за допомогою яких виконується служіння в Єрусалимському Храмі, ритуально нечисті, то всі євреї – і ритуально чисті, і ритуально нечисті – приносять жертву 14-го Нісана.

Якщо половина єврейського народу ритуально чиста, а половина ні (через контакт з мертвим тілом), весь народ приносить жертву 14-го Нісана, ритуально чисті – окремо, дотримуючись необхідних застережень, щоб зберегти ритуальну чистоту, інші – незважаючи на стан.

Однак якщо ритуально нечисті становлять більшість, то весь народ приносить пасхальну жертву разом, як би в стані нечистоти.

Як визначають у Песах, чи є більшість народу ритуально чистим чи ні? Опитуються євреї, які мають намір увійти у двір Храму (для того, щоб зробити жертвоприношення). Перш, ніж перша група увійде у двір Храму, з урахуванням цієї статистичної вибірки робиться висновок про стан народу.

У чому полягає різниця між законами пасхального жертвоприношення в Нісані та в Іярі? У Нісані єврею забороняється приносити пасхальну жертву до того, як він повністю знищить хамець у своєму володінні. Жертвенне м'ясо має бути з'їдене тільки в заздалегідь відведеному для цього будинку (або іншому місці). У той час, коли їдять її м'ясо, читається Галлель, пасхальне жертвоприношення супроводжується жертвою Хагігі. Нарешті, її дозволяється приносити й у стані ритуальної нечистоти, якщо більшість народу перебуває у цьому стані.

В Іярі справа інакша: у цей час дозволяється мати в хаті хамець. Коли їдять м'ясо пасхальної жертви, не обов'язково читати Галлель, дозволяється виносити її м'ясо за межі будинку (або іншого місця), встановленого заздалегідь для того, щоб з'їсти його там. Разом із нею не приносять у жертву Хагігу. Зрештою, її не приносять у стані ритуальної нечистоти.

В обох випадках – і 14-го Нісана, і 14-го Іяра – дозволяється приносити пасхальну жертву, навіть якщо ці дні випадають на суботу. В обох випадках під час жертвоприношення читається Галлель, а м'ясо жертви з'їдається в смаженому вигляді в заздалегідь встановленому будинку (чи іншому місці) разом із мацою та марором. В обох випадках не дозволяється залишати частину м'яса на наступний день та ламати кістки жертви. Так навчав Рамбам.

Відомий випадок у єврейській історії, коли більша частина єврейського народу зробила пасхальне жертвоприношення у Другий Песах через ритуальну нечистоту. Це сталося за часів царя Хізікіягу, який очистив Храм, коєнів і весь народ від нечистоти, пов'язаної зі служінням ідолам, що насаджувався його батьком Ахазом. Ця нечистота освернена так само, як нечистота, спричинена контактом з мертвим тілом. Хізікіягу зрозумів, що не встигне очистити більшу частину народу до Песаха.

Єврейські мудреці не схвалили це рішення, оскільки, як ми вже знаємо, воно суперечило закону: у разі, коли більшість народу ритуально нечиста, пасхальне жертвоприношення не відкладається, а відбувається вчасно, 14-го Нісана, навіть тими, хто ритуально нечистий.

Чому Тора встановила Другий Песах саме 14-го Іяра? Адже для того, щоби всі євреї повернулися в стан ритуальної чистоти, достатньо було б двох тижнів, а не місяця!

Рабі Яаков Амдін пояснює це так. У рік Виходу з Єгипту євреї харчувалися запасами взятої з Єгипту маці до вечора 15-го Іяра. Отже, святість Песаха і диво Виходу, тісно пов'язані з мацою, безпосередньо поширювалися лише до цього дня. Тому Другий Песах, коли в домі у нас знаходяться і маца, і хамець, і призначений на 14-е Іяра – останній день, коли в євреїв, що вийшли з Єгипту, залишалася маца.

2025 року 14 Іяра випадає на 12 травня.

Імрей Ноам.

Лаз ба-Омер!

Лаз ба-Омер

Вийшовши з Єгипту, сини Ізраїлю попрямували до гори Синай, де їм мав відкритися Вс-вишній і дарувати Тору. П'ятдесят днів минуло між Виходом з Єгипту та Даруванням Тори. П'ятдесят днів напруженого нетерплячого очікування Великого Дня. Весь народ рахував, скільки днів минуло, і наскільки вони наблизилися до гори Синай. З того часу прийнято рахувати дні між святами Песах і Шавуот – це заповідь рахунку днів омера (сфірат ха-омер). Слово „омер” на івриті означає „сніг”, а ще омер – це міра сипких тіл, яка в давнину вважалася достатньою кількістю зерна для однієї людини на день.

На другий день свята Песах належало приносити дар до Храму, а саме – сніг ячменю нового врожаю. То був перший омер. Наступного ранку підносили Б-гу молитву про врожай. Починали рахунок „днів омера”.

На 50-й день до Храму приносили другий омер – сніг пшениці нового врожаю. Згідно з Торою, час між першим омером і другим пов'язаний з великою кількістю обмежень. Він називається періодом трепету та надії, тому що протягом цих семи тижнів вирішується доля всього року – бути йому врожайним чи ні. І лише на 33-й день відліку омера, у Лаз ба-Омер, знімаються багато обмежень, влаштовується як би „перерва” у тривогах семи тижнів.

Лаз ба-Омер – перекладається як „33-й день омера” (за єврейським календарем – 18 Іяра). Тому свято так і називається, що випадає на 33-й день рахунку днів омера.

Свято Лаз ба-Омер, яке єврейський народ відзначає сьогодні запаленням вогнищ і стріляниною з луків – це свято досить дивне, що складається з двох різних, навіть, на перший погляд, елементів, що суперечать одне одному. З одного боку, Лаз ба-Омер – свято містичне, присвячене пам'яті великого кабаліста рабі Шимона Бар-Йохая (2 ст. н.е.), автора книги „Зоһар” – книги, що розкриває містичні таємниці Тори. І на честь цього свята кабали ми запалюємо багаття – бо як вогонь, на зовнішній і поверхневий погляд, не видно в дереві, але насправді він в „потенціалі” міститься в дереві, бо дерево може горіти – так само в Торі, на зовнішній і поверховий погляд, викладені лише історії, які трапилися з нашими предками, і закони, всередині неї насправді горить містичний вогонь. З іншого боку, в Лаз ба-Омері є і зовсім інший, історичний та національний аспект. Звичай, згідно з яким діти йдуть у ліс стріляти з лука, пов'язують із пам'яттю про повстання Бар-Кохби (135 р. н.е.) – подією „матеріального плану” єврейської історії – хоч і дуже важливу, але дуже далекою, здавалося б, від містичних таємниць Тори.

Насправді, ці два аспекти Лаза ба-Омера дуже близькі між собою. І обидва вони пов'язані з особистістю рабі Аківи – найбільшого з мудреців. Людину, яка заклала основи Талмуда і всього єврейського життя, і визначила більше, ніж будь-який інший єврейський мудрець – весь характер іудаїзму останніх двох тисяч років. Він же, рабі Аківа, був містиком та вчителем рабі Шимона Бар Йохая, і саме його Кабала викладено у книзі „Зоһар”. І водночас рабі Аківа був одним із найактивніших прихильників боротьби за єврейську незалежність. Він не лише підтримував повстання Бар-Кохби, а й оголосив Бар-Кохбу „потенційним Месією”. Та й причиною траурності днів рахунку Омера – траурності, на тлі якої святкується Лаз ба-Омер, – є, згідно з Талмудом, смерть 24 тисяч учнів рабі Аківи. А може вона була наслідком поразки повстання Бар-Кохби?

В особистості рабі Аківи гармонійно поєднувалася, з одного боку, дивовижна здатність підніматися у високі сфери духу і містики і, з іншого боку, щонайменше матеріальне прагнення відродити єврейське національне життя на своїй землі.

Варто зазначити, що протягом останніх століть Лаз ба-Омер більше, ніж будь-яке інше єврейське свято, було символом єврейського національного відродження. Протягом тисячоліття після Талмуду Лаз ба-Омер, хоч і вважався особливим днем, реально не святкувався. Активне святкування Лаза ба-Омера із запалюванням багать та стрільбою з лука було встановлено групою рабинів і кабалістів, що сформувалася у середині 16 ст. у Цфаті. Під час початку відновлення єврейського життя в Землі Ізраїлю після катастрофи, що спіткала діаспору. Незадовго до цього, в 1492 р., євреї були вигнані з Іспанії. Це вигнання забрало близько 300 тисяч життів і знищило провідну єврейську громаду, яка процвітала понад тисячу років. (Сучасники навіть порівнювали вигнання з Іспанії з катастрофою руйнування Храму.) І ось деякі вигнанці досягли Землі Ізраїлю; вони влаштувалися в основному в Цфаті і відчували своє переселення до Святої Землі як перша ланка у відродженні єврейської присутності в Країні Ізраїлю. І справді, з „цфатської групи” почалося посилення єврейського життя в Землі Ізраїлю. Але рабини Цфата були не просто видатними вчителями (їх книги визначили розвиток єврейської традиції аж до нашого часу). Вони були насамперед кабалістами та містиками, які вважали, що повернення євреїв до Землі Ізраїлю нерозривно пов'язане з „оновленням лику Тори”, що виявиться у ширшому вивченні Кабали, яка до того часу була доступна лише одиницям. Як знак відродження єврейського життя в Землі Ізраїлю Мудреці Цфата надавали особливого значення святкового характеру Лаза ба-Омера. Саме вони встановили традицію паломництва на гору Мерон (могили рабі Шимона Бар-Йохая), розпалювання багаття та інші сучасні елементи цього свята.

2025 року свято Лаз ба-Омер ми відзначатимемо 16 травня.

Пінхас ПОЛОНСЬКИЙ.

У Черкасах розповіли про Голокост

2 квітня 2025 року у стінах Першої міської гімназії відбулась важлива бесіда, присвячена трагічним подіям Голокосту.

На запрошення вчителя історії Галини Корнієнко перед учнями виступили директор Черкаського благодійного єврейського фонду „Турбота поколінь – Хесед Дорот” Євгеній Степко та редактор газети „Інейнем” Михайло Тайбішпак.

Вони запропонували слухачам світліну трагічних подій: від історії поселення євреїв на теренах сучасної України до жорстоких років німецької окупації 1941-1943 років. Страшні цифри, проникливі свідчення та чітка статистика не залишили нікого байдужим.

Розповідь супроводжувалась документальними фотографіями, що засвідчують злочини нацистів на черкаській землі. Учні розуміли, що пам'ять про траплене минуле – одна із головних заповідей того, що подібне не повториться знову.

Говорячи про Голокост, часто обмежуються протиставленням катів та жертв. Однак існувала третя група, чия діяльність мала важливе значення: ті, хто рятував переслідуваних і допомагав їм, ризикуючи не тільки своїм життям, а й життям своєї родини.

Учні почули розповідь про Олександру Максимівну Шулежко, яка під час війни в окупованих Черкасах створила та очолила притулок, у якому врятувала від смерті понад 90 дітей, із них 25 єврейських.

Арі Штернфельд – піонер космонавтики

Арі Абрамович Штернфельд – один із піонерів сучасної космонавтики. Розрахував та теоретично досліджував безліч траєкторій космічних польотів, визначивши енергетично оптимальні. Ці траєкторії, із попереднім віддаленням від цілі, що дозволяють значно економити паливо, називають „штернфельдівськими“. Він ввів поняття космічних швидкостей та розрахував їх стартові значення. Сформулював проблему існування „сезонів космічної навігації“. Терміни „космонавтика“, „перша космічна швидкість“, „космодром“ введені ним вперше в його книзі „Введення в космонавтику“ (1934; російською мовою – Москва, 1937). Він вперше застосував теорію відносності для аналізу міжзоряних польотів, підвищення точності траєкторних розрахунків і довів, що досягнення зірок, у принципі, можливе протягом людського життя. Автор численних книг та статей. Його наукові та науково-популярні праці були опубліковані 40 мовами у 39 країнах усіх п'яти континентів. По орбітах, розрахованих їм у Франції задовго до початку космічної ери, полетіли перші штучні супутники Землі. Майбутні космонавти навчалися по його книгам.

Арі Абрамович Штернфельд народився 14 травня 1905 р. у старовинному польському місті Серадз, неподалік Лодзі, у купецькій сім'ї. Згідно з родовідною книгою, що зникла під час гітлерівської окупації в Лодзіньському гетто, далеким предком Арі Абрамовича з боку батька був видатний єврейський філософ, астроном і лікар Моше Маймонід (1135–1204). У сім'ї, крім сина, було ще три дочки. З дитячих років Арі відрізнявся чудовою пам'яттю, багатою уявою та гостротою мислення.

Коли вибухнула Перша світова війна, родина перебралася до Лодзі. Тут Арі вступив до єврейської гуманітарної гімназії, що давала два атестати – з юдаїки та загальноосвітніх предметів. У старших класах гімназії у нього з'явилися перші ідеї про космічні польоти. Так він замислювався про те, наскільки доцільно збільшувати в ракеті запас палива. Були й інші ідеї, розвинені згодом, наприклад, про можливість визначити відстань ракети від Сонця за допомогою високочутливого бортового термометра. У 17-річному віці Арі прочитав монографію Альберта Ейнштейна „Про спеціальну та загальну теорію відносності“. Багато чого в ній було незрозуміло, і Арі наважився написати великому фізику і незабаром отримав відповідь. Згодом цілий розділ у своїй монографії Штернфельд присвятив теорії відносності в застосуванні до космонавтики.

Після закінчення гімназії Арі вступає на філософський факультет Ягеллонського університету у Кракові. Проте, закінчивши перший курс університету, навесні 1924 р. Арі їде до Франції, щоб мати можливість вивчати як природні та й технічні науки. Він вступає до інституту Електротехніки та Прикладної Механіки в Нансі. Перший заочальний рік був для Арі важким випробуванням. Потрібно було заробляти на життя і допомагати збіднілим батькам. За кілька місяців до початку навчання, працюючи з ранку до ночі спочатку вантажником на паризькому ринку Черво Парижа, потім робітником на заводі Рено, він не мав можливості вивчати французьку мову, тому що майже всі його робітники були іноземцями і говорили між собою своїми рідними мовами. Тому до початку занять Арі майже не знав французької та лекції професорів були йому мало зрозумілі. Жив він у неопалюваній кімнаті, харчувався погано, часто недоїдав. Коли паризьких зоощаджень не вистачало, Арі рано вранці підробляв контролером газових лічильників. Незважаючи на важку щоденну працю, він був життєрадісним, товариським, допитливим, успішно навчався і був переведений на другий курс. Влітку Арі працював на автомобільному підприємстві Омера Самена в Парижі, причому настільки продуктивно, що наступного року його запросили працювати вже як конструктора.

За час навчання Арі ні на хвилину не розлучався з ідеєю про польоти в космос. Це була не абстрактна мрія, а конкретні розрахунки, які поглинали його цілком. Після трьох років самовідданої праці та невпинного навчання Штернфельд отримав диплом інженера-механіка. Здобувши диплом, Штернфельд успішно працює технологом, конструктором, консультантом на різних промислових підприємствах. Розробляє обладнання, знаходячи оригінальні рішення. Деякі з них були визнані винаходами. На роботу Арі влаштовується на неповну ставку, щоб вільний час присвятити всебічному вивченню можливостей польотів у космос.

У 1928 р. Штернфельд вступає до докторантури до Сорбони для роботи над дисертацією про проблеми космічних польотів. Готуючи матеріали для дисертації, він звертається до Центрального дослідницького інституту в Парижі за проханням повідомити, де у світі займаються такими проблемами, та отримувє відповідь: „ніде“. Багато часу він проводить у Національній бібліотеці Франції. Збирає матеріали з історії та техніки ракетної справи, вивчає теорію ракет, питання механіки її польоту, обчислює, траєкторії космічних апаратів. При розрахунках він користується електричними лічильними машинами які були в тих установах, де Арі працював, іноді забирає на ніч арифмометр.

У ці роки він пропагує свої погляди на космонавтику, виступаючи з лекціями, публікуючи статті з цієї теми у французьких газетах і журналах, намагаючись переконати громадськість у реальності здійснення космічних польотів й у необхідності дослідження космічного простору.

Влітку 1931 р., коли Штернфельдом було виконано величезну кількість розрахунків і зібрано достатньо матеріалу для завершення дисертації, його наукові керівники заявили, що не можуть взяти на себе відповідальність за тематику досліджень, настільки далекі від дійсності. Вони запропонували змінити тему дисертації, обіцяли підвищену стипендію. Але ніякі земні блага не могли змусити Штернфельда відмовитися від своєї юнацької мрії. Він вирішує продовжувати дослідження на свій страх та ризик.

У цьому рішенні його підтримала його майбутня дружина Густава Ерліх. Густава, як і Арі, приїхала з Лодзі того ж 1924 р. була вона людиною діяльною і захопленою. Її обрали секретарем польського відділення французької компартії, брала участь вона й у русі есперантистів, вважаючи, що саме есперанто, як міжнародна мова допоможе зближенню народів. Закінчила Сорбону, отримавши два дипломи – вихователя дітей, що відстають у своєму розвитку, і викладача французької мови для іноземців. Вона повірила в здійсненість ідей Арі, і стала його незамінною помічницею. До останніх днів свого життя була редактором його наукових та науково-популярних робіт, вела його ділове листування французькою, російською, польською, німецькою та на їдиш. Померла Густава у Москві 1962 р.

Працюючи над дисертацією, Штернфельд дізнався про праці Цюлковського. У ті роки Штернфельд не знав російської мови, і саме праці Цюлковського послужили поштовхом до вивчення ним російської.

Щоб мати змогу зосередитися виключно на продовженні розрахунків та оформленні результатів своїх досліджень, Штернфельд у серпні 1932 р. повертається до батьків у Лодзь. Працювати довелося у важких умовах, у маленькій напівтемній кімнаті. Потрібно було проводити численні обчислення. Але якщо в Парижі Штернфельд користувався для обчислень електричною лічильною машинкою, то в Лодзі він з трудом дістав єдину в місті семизначну таблицю логарифмів, а арифмометр у вихідні виносив йому із заводської контори знайомий бухгалтер. Проте через півтора року монографію було закінчено. Усі 490 її сторінок були надруковані сестрою Штернфельда – Франкою, яка згодом загинула у концтаборі.

Монографія була написана французькою мовою і називалася „Введення в космонавтику“. Термін „космонавтика“ не вживався на той час ні в російській, ні у французькій мові. Основні ідеї, викладені в

монографії, Штернфельд доповів у Варшавському університеті 6-го грудня 1933 р. Доповідь прийняли досить холодно.

Він знову повертається до Парижа. Намагаючись зацікавити французьких вчених проблемами космічних польотів, Штернфельд відвідує наукові четверги, які влаштовує лауреат Нобелівської премії академік Жан Перрен. Великих зусиль приклав Штернфельд щоб переконати французьких вчених у правоті своїх концепцій. 6 червня 1934 р. йому було присуджено Міжнародну премію за астронавтику.

Тепер роботи Штернфельда здобули офіційне визнання, з'явилися серйозні та привабливі пропозиції наукової роботи. Але Штернфельд ухвалює зовсім інше рішення. Він разом із дружиною, захопленою ідеями побудови справедливого суспільства, ідеями соціалізму та інтернаціоналізму, вирішує виїхати до Радянського Союзу. СРСР уявлявся їм країною, яка може врятувати світову цивілізацію та здійснити мрію людства – політ до зірок.

Ще в 1932-му році Штернфельд на запрошення Наркомтяжпрому приїжджав до Москви для оформлення свого проекту по роботу-андроїду, як і два інших винаходи: пристрої для запису рухів органів людини і гвинтовий прес з керуванням зусиллям. Патенти на всі три винаходи Штернфельд отримає лише у 1940 та 1946 році з пріоритетом від 1938 року.

У червні 1935 залишивши майже весь свій науковий та особистий архів у батьків у Лодзі та захопивши найнеобхідніше, він із дружиною приїжджав до Радянського Союзу на постійне проживання.

Батьки Арі Абрамовича, як і велика родина його дружини Густави, залишилися в Польщі і загинули в німецьких концтаборах. Також зник і весь залишений у батьків архів Штернфельда.

На початку липня 1935 р., ще не маючи радянського громадянства, Штернфельд був зарахований до штату Реактивного науково-дослідного інституту (РНДІ). Посада старшого інженера, на яку прийняли Штернфельда, відповідала тоді вищій інженерної кваліфікації, такою ж, якою була на той час у С.П. Корольова, майбутнього головного конструктора космічної техніки. Там же працювали молоді, талановиті інженери та вчені: В.П. Глушко, М.К. Тихонравов, Ю.А. Победоносцев.

Головним інженером РНДІ був у ті роки Г.Е. Лангемак – один з піонерів ракетної техніки і один з основних творців реактивного міномета „Катюша“. Він переклав монографію Штернфельда „Вступ до космонавтики“ російською мовою. У 1937 р. „Вступ...“ був виданий у Москві й отримав надзвичайно схвальні відгуки провідних вчених. Друге видання „Вступу...“ вийшло в Москві 1974 р. Вражає те, що ідеї, викладені Штернфельдом у його книзі, не лише не застаріли майже за 40 років, що минули між виданнями, а й настільки точно відповідали стрімкому розвитку космонавтики, що автору не довелося переробляти текст – були додані лише коментарі та примітки.

Наприкінці 30-х років багато співробітників РНДІ було репресовано: директор інституту І.Т. Клейменов та головний інженер Г.Е. Лангемак були розстріляні. С.П. Корольов, В.П. Глушко та багато інших заслано. Штернфельд не був репресований, але в липні 1937 був звільнений з інституту. Він марно намагався знайти роботу. Безрезультатно. Тоді в травні 1939 Штернфельд звернувся особисто до Сталіна з проханням допомогти продовжувати свої роботи в галузі космонавтики. Звернення залишилося без відповіді. Всі наступні роки Штернфельд намагався зацікавити АН СРСР вивченням проблем космонавтики та отримати роботу в тій галузі знань, яка була сенсом його життя. Але всі його зусилля були марними.

Усунення Штернфельда від справи, заради якої він відмовився від блискучої кар'єри інженера та дослідника у Франції, було для нього жакливою трагедією. Наступні 43 роки Штернфельд працював над проблемами космонавтики вдома, один, без співробітників і помічників, наполегливо продовжуючи йти обраним шляхом.

У липні 1941 р. Штернфельд пише рапорт до військомату із проханням зарахувати його до лав Червоної армії, але й цього разу отримує відмову. Разом із дружиною та доньками він евакуюється на Урал, де у місті Серов знаходить роботу у металургійному технікумі. Він викладав фізику, сопромат, креслення та деталі машин, а дружина Густави – німецьку мову.

Наприкінці грудня 1944 р. Штернфельд із сім'єю повертається до Москви і продовжує пошуки роботи. Про марність його пошуків говорять лаконічні, майже щоденні записи у щоденнику. Єдиним можливим для нього засобом самореалізації та джерелом існування стали публікації та виступи. Він намагався зацікавити космічною тематикою технічної інтелігенцію. Так, він був одним із організаторів у 1954 р. Секції астронавтики при Центральному аероклубі ім. Чкалова у Москві, очолив науково-технічний комітет із космічної навігації.

Наближалася космічна епоха. 1956 року, майже за рік до запуску першого супутника, у Москві вийшла книга Штернфельда „Штучні супутники Землі“, яка викликала за кордоном сенсацію і принесла її авторові світову популярність. У 1958 р. видавництво ВПС США опублікувало переклад цієї книги. За 1957-1958 роки книга була видана 25 разів у 18 зарубіжних країнах. Заслужено щастивому долею була й наступна книга Штернфельда – „Від штучних супутників до міжпланетних польотів“. У 1958 р. у Нью-Йорку видано збірку „Радянські роботи зі штучних супутників та міжпланетних польотів“, де 140 із 230 сторінок були зайняті перекладом праць Штернфельда. Крім книг, починаючи з 1930 р., в іноземних та радянських журналах надруковано кілька сотень його наукових, науково-популярних статей, коментарів та інтерв'ю. У ті роки СРСР не приєднався ще до міжнародної конвенції про авторські права, і за численні переклади своєї праці Штернфельд не отримував жодної копійки.

З початку 60-х років діяльність Штернфельда в галузі космонавтики отримує офіційне визнання і в Радянському Союзі, і за кордоном. У 1961 р. у Франції Штернфельда було обрано Почесним членом Академії та Товариства наук Лотарингії та доктором Нансійського університету. У 1962 – удостоївся Міжнародної премії Галабера з астронавтики разом із першим космонавтом Ю.А. Гагаріном. У 1965 р. АН СРСР присудила йому вчений ступінь доктора наук без захисту дисертації. То був лише 12-й випадок в історії Академії наук. У цьому ж році Арі Абрамовичу присвоєно звання заслуженого діяча науки і техніки РРФСР. Але, незважаючи на визнання його праць, він не мав постійного місця роботи і не міг отримати пенсію, оскільки майже не перебував на державній службі. Лише втручання президента Академії наук СРСР М.В. Келдіша вирішило „пенсійне“ питання.

Похований Штернфельд у Москві, на Новодевичому кладовищі. На його могилі встановлений пам'ятник, виконаний архітектором Ф.С. Хазаном у вигляді відкритої книги. Ліворуч поміщено барельєф голови вченого, вигравіровано дати його народження та смерті. Праворуч – „штернфельдівська“ обхідна траєкторія з попереднім віддаленням та латинський вислів, який характеризує життєвий шлях Арі Штернфельда і який він любив повторювати: „Через тернини до зірок“.

За матеріалами Вікіпедії.

Комп'ютерний геній, що придумав „копінаст“

Якось молодий співробітник компанії Херох посадив біля себе секретарку і почав її розпитувати про те, яким їй бачиться ідеальний офісний комп'ютер. Він питав, як має виглядати пристрій, як ним керувати, записувати тексти, зберігати написане. Цим співробітником-початківцем був Ларрі Теслер – людина, яка придумала „копінаст“ або команду „копіювати-вставити“. Багато в чому саме завдяки Теслеру комп'ютери стали такими, якими вони є зараз: компактними і простими в обігу.

Комп'ютерний геній народився 24 квітня 1945 року у Нью-Йорку у родині нащадків єврейських емігрантів з Росії. Світ математики з дитинства приваблював хлопчика, що стало прологом до його подальшого успіху. Сталося це так. В один із днів 1960 року, коли 15-річний підліток навчався у вищій школі науки в Бронксі, він показав вчителю розроблений ним новий метод генерації простих чисел. Викладач відразу ж побачив у новому методі алгоритм, який можна використовувати в комп'ютерних програмах.

З цього моменту долю Теслера було вирішено. Спочатку педагог знайшов перспективному підлітку підручник з програмування, а потім порекомендував поступити в Стенфорд – університет, в якому народилася ІТ-індустрія. Як студент юний Теслер отримав доступ до університетської обчислювальної машини, на якій застосовував на практиці все, що раніше читав у книгах. Зрозуміло, що ЕОМ тоді була зовсім не тією, що нині, і молодий комп'ютерник мріяв зробити її компактною і простішою у користуванні.

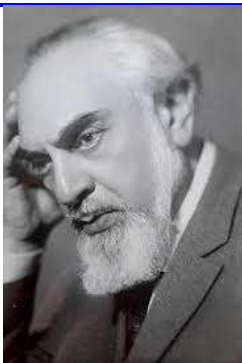
Свої навички він почав застосовувати на практиці відразу після закінчення університету. Разом із двома своїми однокурсниками

Ларрі заснував невелику фірму. Приміщення під офіс вони знімали у торговому центрі. На жаль, робота як „консультанти з програмування“ не задалася, і фірма незабаром припинила існування. Тоді Теслер відправився до вже відомої компанії Friden, що спеціалізується на виробництві калькуляторів. Однак там не ризикнули вкладатися в надто сміливі ідеї Ларрі та показали йому на двері.

У цей час США вели затяжну війну у В'єтнамі, а американська молодь на знак протесту організувала антивоєнний рух хіпі, до якого приєднався і Ларрі Теслер. Для антивоєнних мітингів він виготовляв протестні плакати, що часом являли собою колаж вирізок з різних журналів. Щоправда, участь в антивоєнному русі грошей не приносило, і на початку 1970-х років молодий програміст, що ледве зводив кінці з кінцями, запропонував свої послуги компанії Херох.

Від своїх ідей щодо вдосконалення комп'ютера Ларрі не відмовився, тому, вступивши до серйозної компанії, одразу взявся до справи. Основним напрямом його роботи стала розробка мов програмування, проте набирання жакливого поєднання букв та цифр на комп'ютері для проведення необхідних операцій його не задовольняло. Неправильний набір команд миттєво міг поховати всю раніше зроблену роботу. Потрібно було створити щось нове, а саме відмовитися від командних рядків, а всі зміни вносити, просто клацнувши якимось пристосуванням.

За основу Теслер вирішив взяти принцип виготовлення своїх антивоєнних колажів: вирізки картинок і вставки їх у потрібне місце. Так з'явилася ідея копінасту – вирізати-копіювати-вставити. І незабаром молодий програміст представив керівництву Херох власний

Одна із загадок в історії Держави Ізраїлю

В ході історичного голосування Генеральної Асамблеї ООН 29 листопада 1947 року з питання розділу Палестини на арабську та єврейську держави, голоси латиноамериканських країн були отримані в обмін на обіцянку Держави Ізраїль не переслідувати нацистських злочинців.

Одна із загадок в історії Держави Ізраїль: чому правоохоронні органи всіх країн спільно зі спецслужбами постійно займаються пошуком і переданням до суду нацистських злочинців, а легендарний Мосад, за винятком гучної операції з пійманням та засудженням Адольфа Ейхмана, ні в чому не помічений? Кому, як не розвідникам єврейської держави, полювати на ватажків режиму, який поставив за мету повне знищення євреїв, що при вело до страти шести мільйонів євреїв?

Варто згадати і те, що в найбільших процесах, що пройшли Європою після Нюрнберзького трибуналу і стосувалися співпраці з нацистами банкірів з різних країн, юристів, які служили нацистському режиму, та інших, не було свідків з Ізраїлю (тоді ще Палестини). Невже серед євреїв, що вирвалися з кошмару концтаборів і гетто до Палестини, не знайшлося жодного, хто міг бути свідком? Невже Мосад і Єврейське агентство не мали надійних документальних свідчень про злочини нацистів, які постали перед судом? Звісно, це не так.

Тоді в чому причина „ласивості” Ізраїлю?

Деякі публікації останніх років, що з'явилися, зокрема, у США, свідчать: причина такої поведінки знаходиться серед того, що залишилися за кадром історичного голосування Генеральної Асамблеї ООН 29 листопада 1947 року щодо розділу Палестини на арабську та єврейську держави.

Підсумки того голосування багатьом здавалися і здаються дивом: 33 держави-члени ООН проголосували „за” і лише 13 – „проти”! (Згідно з попередньою інформацією, за три дні до голосування, 26 листопада, картина була прямо протилежною). Мало того, серед тих, хто голосував „за”, було чимало тих, хто буквально слідом за проголошенням Ізраїлю на десятки років зайняв відкрити антиізраїльську і навіть антисемітську позицію. А ООН постійно приймала більшістю голосів резолюції, котрі засуджують єврейську державу чи не за кожен крок.

Саме про це – про закулісні події у душі шпигунського трилера – розповіла нещодавно книга американських журналістів Джона Лофтуса та Марка Аренса „Секретна війна проти євреїв”.

Нагадаємо: вирішальним фактором під час голосування стала позиція країн латиноамериканського блоку, який налічував 19 голосів. Схилити їх убик євреїв здавалося справою безнадійною – пронацистські (і, отже, антисемітські) погляди їхніх керівників ні для кого не були секретом. Тисячі колишніх есесівців знайшли притулок саме у Південній Америці.

Неясна була і позиція США – зовні найдружнішої євреям країни. Насправді ж лише президент Трумен підтримував ідею створення єврейської держави. Інші представники американської адміністрації та Держдепартамент, який контролює зовнішню політику, були налаштовані проти... Співробітники держдепу таємно переконували латиноамериканців підтримати під час голосування арабів. В резуль-

таті частина латиноамериканських країн, які мали намір не голо-сувати ні „за”, ні „проти”, піддалася арабському тиску, таємно підтриманому американською делегацією.

Така картина склалася на 26 листопада 1947 року.

...Саме цього дня в нью-йоркському кабінеті відомого бізнесмена та політика Нельсона Рокфеллера з'явилися двоє. (Невідомо, хто і як переконав господаря кабінету зустрітися з цими людьми та вислухати їх). Незнайомці мовчки поклали на стіл пухку папку, після чого скромно відійшли убик, чекаючи, поки Рокфеллер ознайомиться з її вмістом.

З першої ж сторінки він зрозумів: йому принесли і люб'язно поклали на стіл мотузку з намиленою петлею. Залишалося лише накинути її на шию і влізти на табурет. Двоє мовчазних свідків, які чекають у кабінеті, охоче виб'ють цей табурет з-під його ніг. Або ж запропонують купити принесену петлю. За скільки?

Мільярдер мовчки гортав документи, насилу зберігаючи безпристрасний вираз обличчя. Головним чином, це були фотокопії фінансових звітів його банківської філії у Швейцарії. Документи безпристрасно фіксували обсяги особистих операцій Рокфеллера з нацистськими грошима. До звітів було акуратно підшито його особисте листування з німецькими фірмами, які мали філії в Південній Америці. Стенограми його переговорів із чиновниками Третього рейху. І, нарешті, докази його сприяння Алену Даллесу у нелегальній переправі нацистських злочинців до Аргентини та інших латиноамериканських країн.

Казкове багатство Рокфеллера породило казковий образ добродушного часливчика з променистою усмішкою. Реальність виявилася набагато прозаїчнішою.

Ще 1936 року сімейство Рокфеллерів разом із Джоном Фостером Даллесом (згодом – держсекретарем США) почало тісні контакти з Німеччиною. 1939 року Рокфеллер заволодів банком „Чейз Нешнл Бенк” і відкрив у ньому особливий рахунок для нацистів у розмірі 25 мільйонів доларів. Він передав до Німеччини списки десяти тисяч американців, які співчують нацистам. Вже у роки війни нафтові компанії, що належали Рокфеллерам, постачали німцям нафту через франкістську Іспанію. Нельсону Рокфеллеру належав великий пакет акцій сумно знаменитого концерну ІГ Фарбен-індустрі, що виробляв газ Циклон-Б, який призначався для таборів смерті (*цим газом травляли людей – ред.*).

Рокфеллер продовжував постачати нафтопродукти нацистам навіть після того, як США розпочали війну з Японією, союзницею Німеччини. В ході всієї Другої світової війни він займався постачанням противнику корисних копалин з латиноамериканських країн. Протести англійців призвели лише до санкцій у відповідь з боку Рокфеллера: Великобританія перестала отримувати з Латинської Америки сировину та продовольство.

Група Рокфеллера подбала про те, щоб у латиноамериканських державах ключові посади зайняли її ставленики. Політичний режим тут не бентежив американського мільярдера антігохи.

Нагадаємо, що президент Аргентини Хуан Перон був ініціатором створення профашистського блоку країн регіону. Цей блок надалі сприяв втечі нацистів до Південної Америки та переправлення їх

капіталів з європейських банків. Інформація про все це та багато іншого була вмістом принесеної папки. Як ці документи опинилися у руках сіоністського керівництва? Про існування компрометуючих всесильного мільярдера матеріалів знали лічені люди – співробітники американських та деяких європейських спецслужб.

Наприклад, Інтеллідженс сервіс, що здійснювала пильне спостереження за діяльністю Рокфеллера у Південній Америці у роки Другої світової війни. Англіїці і надали сіоністському керівництву перше джерело інформації. Спрацювали економічні інтереси: британським монополіям хотілося скомпрометувати конкурента. Щоправда, Д. Лофтус та М. Аренс переконані: сіоністи мали й інші джерела інформації – можливо, в американських спецслужбах, а, можливо, й у фінансових колах гітлерівського рейху.

Принаймні, за твердженнями експертів ЦРУ, розвідка Бен-Гуріона мала в своєму розпорядженні відомості значно повніші за Інтеллідженс сервіс. Неофіційну розвідслужбу майбутнього першого прем'єр-міністра Ізраїлю очолював Реувен Шилоах (Реувен Шилоах, до речі, уродженець Росії). Саме його співробітники скромно стояли в кутку кабінету, поки Нельсон Рокфеллер оцінював вагу папки, що лежала перед ним. Публікація цих документів означала повний крах його фінансової та політичної кар'єри.

– Чого ви хочете? – запитав Рокфеллер. – Голосів латиноамериканців? Ви їх отримаєте. Але на певних умовах. Перше: документи, копії яких зберігаються в цій папці, ніколи і за жодних обставин не будуть опубліковані... І друге, – сказав він після довгої паузи. – Ви хочете мати свою державу? О'кей, але тоді забудьте про помсту. Ви заплющуйте очі на втечу нацистів у Латинську Америку. Жодного полювання. І жодних свідчень на процесах, насамперед – на процесі проти німецьких банкірів. Або помста нацистам, або свою державу. Вибірайте.

Важко собі уявити, що відчув майбутній глава першого ізраїльського уряду, коли йому доповіли про умови американського мільярдера. Шість мільйонів євреїв було знищено нацистами та їх посібниками. Кров невинних вимагала оголосити катам непримиренну війну. Але на іншій чаші терезів лежало здійснення тисячолітньої мрії народу про свою державу! Про державу, існування якої унеможливив повторення Катастрофи.

Давид Бен-Гуріон прийняв умови. І того ж дня – вірніше, тієї ж ночі – стало відомо про кардинальну зміну позиції Бразилії. На день пізніше – Нікарагуа, Болівія, Еквадор вирішили голосувати „за” (вони мали намір утриматися). Аргентина, Колумбія та Сальвадор, які напередодні виступали проти створення єврейської держави, тепер вирішили утриматися (згідно зі статуту ООН, ті що утрималися не враховуються при підрахунку голосів).

Настав день голосування. Араби не вірили на власні очі: „за” проголосувала більшість у 72%.

Давид Бен-Гуріон дотримав слова Рокфеллеру. За винятком викрадення Адольфа Ейхмана, Ізраїль утримувався від переслідування нацистських злочинців – принаймні доти, доки прем'єр-міністром був Бен-Гуріон. І не випадково лаври „мисливця за нацистами” заслужив Симон Візенталь, а не легендарна ізраїльська розвідка Мосад, де, до речі, досі працюють деякі колишні соратники Реувена Шилоаха.

Даніель КЛУГЕР.

Три єврея з України, які змінили Ізраїль

Період її прем'єрства припав на скрутний час. В цей час вибухнула Війна Судного дня, що коштувала Ізраїлю тисячі людських життів. Голду Меїр звинувачували у стратегічних помилках при підготовці до війни, у слабкій роботі політичної коаліції в кабінеті міністрів та Кнесеті країни.

Однак при її прем'єрстві був об'єднаний Єрусалим, за що 1971 року Голда була нагороджена медаллю „За визволення Єрусалиму”. Крім того, саме вона наказала знайти та фізично знищити терористів, які вбили ізраїльських спортсменів у 1972 році під час проведення Олімпійських ігор у Мюнхені. Прем'єр-міністр послідовно та жорстко відстоювала інтереси країни у зовнішній політиці, змусивши керівництво розвинених країн „помітити” єврейську державу, почавши враховувати у переговорах та її інтереси.

Шай (Шмуель Йосеф) Аггон. Ця талановита людина стала класиком сучасної івритської літератури та Нобелівським лауреатом. Народився він на території нинішньої Тернопільської області у місті Бучачі. На момент появи на світ Шая Аггона (8 серпня 1887 р.) регіон належав Австро-Угорській імперії. Сім'я майбутнього письменника жила заможного: батько відносився до чортківських хасидів, мав освіту рабина і займався торгівлею хутром. Мати походила з багатого купецької родини.

Хлопчик здобув традиційну єврейську освіту: під керівництвом батька та наглядом діда він осягнув Танах і Талмуд. В цей же час у нього виявився талант до написання різних історій, які він сам і вигадував. Після досягнення юнаком 18-річного віку, в 1905 році він поїхав до Львова. Для провінційного хлопця це був справжній мегаполіс, наповнений безліччю спокус та можливостей.

Тут він влаштувався співробітником видавництва єврейської газети. Протягом трьох років Аггон осягав абетку журналістського мистецтва, попутно переймаючись сіоністським духом. В 1908 він перервав контракт і відправився до Палестини, оселившись в Єрусалимі. На новому місці Аггон повністю присвятив себе літературі. Вже наступ-

ного року в нього вийшов друком перший твір – повість „Агунот”.

На початку 1910-х молодий письменник повернувся до Європи, купившись у столиці Німеччини Берліні. Тут він продовжив займатися творчою діяльністю, а познайомившись із Мартіном Бубером, навіть почав разом із ним видавати єврейський журнал „Юде”. Ще однією знаковою подією для Шая Аггона стала зустріч із іменитим видавцем Залманом Шокемом, який надав молодому письменнику п'ятирічну стипендію та публікував його твори.

Після повернення до Палестини в Аггона почався пік його творчої діяльності. Він написав роман „Весільний балдахін”, який став першим із двох його найбільш значущих творів. Через деякий час Аггон створив новий роман, який увійшов до культових, під назвою „Нічний гість”. Описані у ньому події відбуваються, нібито у його рідному місті Бучачі. Через 30 років, 1966 року, Шмуеля Йосефа Аггона було номіновано на здобуття Нобелівської премії з літератури. В наш час в Ізраїлі функціонує будинок-музей письменника, а в рідному для нього українському місті Бучачі одна з вулиць названа його ім'ям.

жовтня 1880 року. Батько хлопчика службовець Російського товариства мореплавства та торгівлі займався торгівлею пшеницею, а мати – домашнім господарством та вихованням дітей. З 1885 сімейство деякий час проживало в Німеччині, де батько Зеева лікувався від важкої хвороби. На жаль, лікування, на яке пішло дуже багато грошей, не допомогло, і в 1886 батько помер, залишивши сім'ю без коштів.

Довелося матері Зеева знаходити вихід із ста-

новища. Вона відкрила канцелярську лавку, що приносила сім'ї необхідні кошти, а Володимира віддала до Одеської гімназії. І хоча навчання у хлопця не склалося, але в нього виявилася пристрасть до журналістики. Вже 16-річним підлітком він почав співпрацювати з виданням „Одеський листок”, яке входило до найбільших провінційних газет імперії. Рівень робіт юного журналіста був настільки високим, що редакція вирішила відправити його до Європи як власного кореспондента в Італії та Швейцарії.

Одночасно з журналістською діяльністю молодик вирішив вивчати право. Тому він вступив на навчання до Римського університету. Повернувшись до Росії, Жаботинський продовжив роботу журналіста вже у Санкт-Петербурзі. Там він створив сім'ю та брав активну участь у громадських заходах, на яких виступав за рівноправність і свободу особистості. Вже тоді яскраво виявилася сіоністська спрямованість його діяльності.

Із початком Першої світової війни Жаботинський став фронтовим кореспондентом. У справах служби вирішив до Єгипту, де почав співпрацювати з англійськими військовими. Він почав про-сувати ідею створення єврейського військового підрозділу у складі британських військ на Близькому Сході. Згодом таку частину було сформовано, яка отримала назву „Єврейський легіон”. Після закінчення війни ця неординарна людина переселилася до Палестини, проте тепер її інтереси стали кардинально відрізнятися від інтересів британської влади. В результаті Зеева було заарештовано і засуджено на тривалий термін. Щоправда, його ув'язнення було недовгим.

У 1920-х Жаботинський активно займається політичною діяльністю. Він майже відразу став одним з керівників Всесвітньої сіоністської організації. Як один із її лідерів почав вимагати посилення політичного тиску на Британію з метою схилити її до створення повноцінної єврейської держави в Палестині. Він наполягав на створенні воєнізованих угруповань, які мали охороняти євреїв у Палестині та здійснювати тиск на арабських сусідів.

Ця активна людина і померла, перебуваючи на посту. Трагічна подія сталася під час відвідування нею воєнізованого табору „Бейтар”. У Жаботинського просто не витримало серце. На згадку Зеева Жаботинського в Ізраїлі та Україні на його честь названо вулиці низки міст, а в рідній для Володимира Одесі його ім'я носить один із навчальних закладів – гімназія з поглибленим вивченням іврити.

Маша ЛЕВ.

Чому в єврейській традиції прийнято згадувати в молитві ім'я матері людини, а не ім'я батька?

Традиція згадувати у молитві ім'я матері людини, а не батька, глибоко вкоренилася у єврейській традиції. Джерело цього звичаю знаходиться у Талмуді. У трактаті Шабат (66б) сказано: „Усі молитви і заклинання [треба вимовляти] з ім'ям матері”. Приклад цього бачимо в Тегілім, де цар Давид молиться:

„Будь ласка, Б-г (почуй мою молитву), бо я раб Твій, син рабині Твоєї”. Чому ж краще згадати саме ім'я матері в молитві? Бен Іш Хай пояснює, що на жінку менше звинувачень, ніж на чоловіка, оскільки вона звільнена від заповідей, що залежать від часу, і від гріха зневаги до вивчення Тори. Більше того, заслуги жінок часто вважаються значнішими, ніж у чоловіків, які можна побачити в трактаті Брахот (17а). Маараль із Праги також пише про досконалішу природу жінок. Таким чином, згадка імені матері в молитві може підвищити ймовірність того, що молитва буде почута завдяки заслугам матері.

Штетли Черкащини

(Продовження. Початок в №1 (277), 2 (278), 3(279))

Княжа Криниця, Уманський район. У „Сказанні про населені місцевості Київської губернії” за 1864 рік, а також у „Списку населених місць Київської губернії” за 1900 р. Княжа Криниця вказується як містечко, однак у довіднику 1913 р. вона вже вказана як село Цибулівської волості Липовецького повіту. Ймовірно, зниження статусу відбулося у першому десятилітті 20 ст.

У 1864 р. за даними Л. Похилевича у містечку мешкало 35 євреїв (2%). Можна припустити, що ці дані занижені, або зростання єврейського населення відбулося наприкінці 19 ст. У 1900 р. у Княжій Криниці вже діяла синагога.

У 1913 р. євреям належали обидві бакалійні лавки, і єдиний магазин аптекарських товарів.

Конела – село, що на Черкащині, Жашківського району. Єврейська громада існувала у Конелі з початку 19 ст. За даними Похилевича, в середині 19 ст. в Конелі проживало 822 православних, 76 католиків і 1360 євреїв. Це суперечить даним Російської єврейської енциклопедії, де зазначено, що у 1847 р. у Конелі проживало 445 євреїв. У другій половині 19 ст. тут було дві синагоги (1865). Основними заняттями євреїв села були ремесла та торгівля.

У 1914 р. євреям належали дві аптеки, два лісові склади, кілька млинів і дев'ять магазинів.

Єврейське населення 1900 р. становило 744 людини (36,2%), 1923 р. – 225.

На початку 20 ст. економічні та політичні потрясіння змусили багатьох євреїв залишити Конелу та емігрувати до США. В Америці в 1923 р. було засновано Асоціацію братства Соколіфкер-Кеналер.

До 1930-х років у Конелі мешкало близько 100 євреїв.

Єврейська громада Конели була знищена під час Голокосту. За словами місцевих жителів, місцями масових розстрілів були такі:

1. За словами місцевого жителя Олега Карпуна, 70 євреїв з Конели було розстріляно та поховано у братській могилі, розташованій на західній околиці села біля скотомогильника (з правого боку дороги Жашків-Умань). Поліція сигналя всіх євреїв на скотомогильник серед ночі, змусила викопати яму і закопала їх живцем. Вранці вони розстріляли тих, хто намагався вибратися з могили.

2. Єврейське населення Конели, що залишилося, було розстріляно в невідомому місці взимку 1942 р.

Під час німецької окупації нацисти зруйнували стару дерев'яну синагогу Конели. За словами місцевого історика Олега Карпуна, це була двоповерхова будівля.

Український селянин Філіп Карпун (1884–1961) із Конели врятував єврейську дівчину на ім'я Шейла Грабова (1924-1978).

1945 р. місцевий євреї Пейса Шлемович Остроброд (1924-1995) спроектував меморіал – гранітний обеліск з п'ятикутною зіркою нагорі. Ця пам'ятка була споруджена на місці масового розстрілу євреїв.

Пейса був останнім євреєм у селі.

Корсунь-Шевченківський (до 1944 р. Корсунь) – місто з 1938 р., районний центр у Черкаській області. Заснований великим князем київським Ярославом Мудрим у 1032 р. У 1584 р. Корсунь отримав Магдебурзьке право. У 16-18 ст. входив до складу Київського воеводства Речі Посполитої (1569–1795). 1793 р. Корсунь увійшов до складу Російської імперії. У 19 – на початку 20 ст. Корсунь – містечко в Канівському повіті Київської губернії.

Євреї оселилися у Корсуні на початку 17 ст. У районі Корсуня було ще два містечка з великими єврейськими громадами – Шендерівка та Стеблів.

1622 р. Люблінський трибунал виніс рішення про „виселення” тих євреїв Корсуня, які не підкорилися вироку Київського суду, у справі їх із корсунським старостою Яном Даниловичем. Це рішення суду стало першим відомим письмовим свідченням про єврейську громаду Корсуня, яка в значній мірі була знищена під час повстання Хмельницького в середині 17 ст.

Єврейське населення Корсуня: 1765 р. – 187 євреїв, 1847 р. – 1456 євреїв, 1897 р. – 3799 євреїв (45,9%), 1926 р. – 2449 євреїв (51,2%), 1939 р. – 1329 євреїв (14,2%), 1945 р. – 800 євреїв, 1990 р. – 200 євреїв, 2016 р. – 50.

У 1838-1843 рр. ватажком Корсунського гагалу був Срул Покрас, а збирачами податків були Мендель Голінський та Арій Лейба Барський. У 1849-1851 рр. збором податків керували Нусін Волко Селіський, а згодом Барський.

У 19 – на початку 20 ст. місцеві євреї володіли цегельними, цукровими та пивоварними заводами, крупорушками та борошномельними млинами, кінотеатрами, друкарнями, заводами з виробництва мінеральної води та ткацькими фабриками. На початку 20 ст. у Корсуні було дев'ять водяних млинів, вісім із яких здавалися в оренду євреям.

У 1907-1909 рр. два місцеві євреї Елі Островський і Берко Майстровський побудували дві крупорушки, які працювали на нафтовому двигуні. У 1913 р. пивоварний завод, що належав Мені Райхману, медоварні, власниками яких були Дувид Москаленський та Нехама Хрипливець.

1900 р. корсунський міщанин Волько Іцкович Покрас володів „ткацьким закладом”, де працювали 20 євреїв, а 1913 р. Мінда Тевелівна Канельська мала ткацьку майстерню. Брати Мордка

та Волька Паволоцькі володіли друкарнею, книгарнею та канцелярським магазином. Один із перших кінотеатрів у місті заснував Нисон Черкес.

Більшість євреїв займалися торгівлею та ремеслами. У 1896 р. в Корсуні було 20 єврейських купецьких будинків та 105 лавок. Дрібні крамарі торгували самостійно, заможніші, такі як купець другої гільдії з Канева Лейба Покрас, Арон Золотов, Хуна Тартаковський, Нахман Сливник та інші, наймали торговий персонал. У невеликих майстернях працювало близько 70 ремісників: шевці, кравці, годинникирі, лудильники.

У 1865 р. в Корсуні було дві синагоги, у 1896 р. їх було вже п'ять і єврейська лазня, у 1900 р. – три синагоги, у 1924 р. – дві синагоги. До наших днів зберігся один сувій Тори, який, можливо, належав одній із цих синагог, а нині зберігається у фондах Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника.

Є уривчасті відомості про казенних рабинів Корсуня. В 1854 році це був Файвел Островський, габай – Мошко Уманський, клоїз-габай – Янкель Уманський. У 1856–1862 рр. рабином був Іцко Портний, у 1900–1909 рр. – Мошко Мордкович, який заснував у місті єврейську бібліотеку та хотів відкрити єврейську школу, у 1913–1914 рр. його місце зайняв лікар Берко Шмулевич Пінський.

Серед інших корсунських рабинів був Азріель Дов Галеві (?-1872), автор книг „Прі Деа” (1861) та „Шемен-ла-Маор” (1871), його називали реб Алтер Корсінер. Після нього рабином став його син Сгуда Лейб Галеві.

У 1854–1914 рр. у Корсуні жив рабин Цві Гірш Шлез (1834–1914), похований на місцевому єврейському цвинтарі. У 1880-х роках він заснував єшиву, яка стала найвідомішою єшивою в Україні. У ній навчалось понад 150 студентів з усієї України, Росії та навіть з Литви, серед її учнів були майбутній міністр освіти та культури Ізраїлю Бен-Ціон Дінур, відомий нью-йоркський рабин Нисан Телушкін та багато інших. У єшиві було чотири ступені, вчителями були рабини Дувид–Аврам Штейнберг та Цві Гірш Шлез. Рабі Цві Гірш Шлез був відомий своїми книгами, написаними в Корсуні та схваленими головними рабинами того часу; найважливіша з них – „Ніфлаот МіТорат Хашем Ітбарах” („Чудеса благословенної Тори Всвишнього”).

У 1881 р. в пошуках роботи до Корсуня кілька разів приїжджав відомий єврейський письменник Шолом-Алейхем. Тут він познайомився з майбутнім вчителем, літературним критиком, публіцистом і громадським діячем Шименом Добіним, який проживав на той час у місті.

У 1910 р. в Корсуні діяли Талмуд-Тора, чотири приватні єврейські училища, окреме єврейське відділення у державному двокласному училищі.

У 1918-1920 рр. під час Громадянської війни в Росії, багато євреїв стали жертвами погромів, організованих німцями, петлюрівцями, денікінцями та червоноарміяцями.

У 1918-1921 рр. у Корсуні діяв єврейський загін самооборони. Після денікінського погрому у серпні 1919 р. його було перетворено на загін боротьби з бандитизмом. Формувався та озброювався з дозволу місцевої влади. У різні часи його очолював Х. Резніченко, Петрушанський, Аврум Майстровський, начальником штабу був Ісаак Китайгородський, а солдатами – Овсей Козлов, брати Арон та Шольма Литровники, Мойсей та Зелик Очеретяни, Сруль Цизерман, Мойсей Заславський, Розенфельд, Фельдман та багато інших.

У 1920-ті у Корсуні діяло відділення єврейської секції.

У 1925-1926 рр. у Корсуні було створено двомовну сільську раду (українська та ідиш), у 1927 р. перетворено на раду єврейської національної меншини, яку у 1920-1930-х рр. очолювали Мойсей Очеретяний та Овсей Козлов. Членами правління були Я.М. Радіновський, П.Я. та М.Б. Островські, А.Б. Габінський.

1923 р. Овсей Марковський, Арон Островський, Іцик Чуднівський, Мордко Беляський та Арон Когосов заснували єврейський сільськогосподарський колгосп „Єврейський землероб”. У 1929 р. він був перетворений на єврейський колгосп „Єврейський землероб”. Очолили його Кагаловський, Меер Островський та Абрам Солоп.

У 1920-х роках у Корсуні відкрилися дві синагоги, вони називалися „Балахівський клоїз” (або „Старий клоїз”), а також молитовний будинок „Синагога”, місцеві жителі називали його „балмалухеше шул”, що означало „синагога для дрібних торговців”. Двоє правління громади „Клоїза” входили Мордко Бєлінський, Берко Левич, Овсій Співак та Лейба Коварський. У ньому перебували 43 особи. Громада «Молитовний дім „Синагога”» була заснована у травні 1923 р., головою правління був Берко Майстровський, у списку співзасновників було 20 осіб.

У 1928 р. Корсунська єврейська трудова конференція, що не відбулася в жодній політичній партії, зажадала розібрати напіваврушений будівлю старої синагоги, щоб використати матеріал для будівництва школи. У 1931 р. обидві синагоги були закриті „на прохання трудящих”. В одній із синагог розмістився піонерський клуб, в іншій – дитячий садок.

У 1924-1938 рр. працювала єврейська школа. Спочатку вона була чотирирічною і відкрилася 1 жовтня 1924 р. На початку 1930-х років вона стала семирічною і переїхала до нової двоповерхової будівлі, яка була збудована на пожертвування місцевої єврейської громади. Уроки велися на ідиш. Крім звичайних предметів, у школі викладали єврейську мову та літе-

ратуру. Директором школи був учитель єврейської мови та літератури Янкель Клейман, учителем фізики – Давид Тучинський. Викладачами були Пирл Оводенко, І. Правдін, Р.С. Сігалова. Українську мову та літературу викладали Ніна Георгіївна Бантос та Михайло Олексійович Коляков, хімію та російську мову – Поліна Ісааківна Ліщинська, російську мову та літературу – Бейла Длугач, математику – Юхим Вишневецький. З молодшими класами працювали викладачі Софія Моїсївна Романівська, Перельман, Моїсєєв, Синаєвич. У школі працював драмгурток, яким керувала Роза Кашвіна.

30 липня 1941 р. Корсунь був окупований дивізіями вермахту. Спочатку євреї були ізольовані у гетто на Ремісничій вулиці. У вересні 1941 р. 226 корсунських євреїв було розстріляно в яру Куцаївка, а в листопаді така ж доля спіткала 543 євреїв з Корсуня та Канева. 3 осені 1941 р. по весну 1942 р. у цьому ж яру та на городах за будинком по вулиці Шевченка, 8 було розстріляно понад 1000 євреїв, переважно жінок, старих та дітей.

У 1946-1948 роках останки жертв яру Куцаївка було перепоховано у двох братських могилах на єврейському цвинтарі за розпорядженням начальника міського господарства Абрама Борисовича Житницького, син якого загинув там.

Наприкінці 1940-х років ті корсунські євреї, яким вдалося вижити, повернулися до рідного міста поступово почали відновлювати єврейське життя. Вони хотіли виявити повагу до пам'яті жертв нацистів з яру Куцаївка, похованих у двох братських могилах на єврейському цвинтарі. У листопаді 1948 р. відбулися збори місцевих євреїв, на яких Мейер Бенціонович Островський запропонував євреям зібрати гроші на меморіал. До березня 1948 р. 89 осіб пожертвували 2550 рублів. Проте влада відмовилася дозволити будувати єврейський меморіал, щоб не виділяти їх як єдиних жертв нацизму, тож райрада розпорядилася передати ці гроші державі. Пізніше на братських могилах було встановлено меморіальну дошку, а 1991 р. з'явився меморіал, який фінансували єврейська культурна громада та місцева влада.

У січні 1953 р. до Українського відділу радянської таємної поліції надійшов анонімний лист, у якому повідомлялося про створення у Корсуні сіоністської організації на чолі з Гуфельдом, Фішбейном та Островським. Серед „злочинів” корсунських сіоністів був збір коштів на будівництво меморіалу, а також відправка представника до колишнього глави місії Ізраїлю у Москві Голди Мейер. Згадувалося також, що всі вчителі російської та української мов у середніх та вищих школах Корсуня були євреями. Перевірка показала, що правдою був тільки збір коштів на меморіал.

У 1950–1980-ті роки в Корсуні існувала підпілля єврейська громада з „таємним міньяном”, до якої входили Лев Янкевич Бродський, Нахл Гершкович Расковський, Лейб-Пейсах Копелевіч Петрушанський, Авнер Йосипович Рожанський, Хаїм Львович Козлов, Бенціон Гершкович Островський, Давид Овсійович Москаленський, Рахміль Литовський, Шимон Каган, Юхим Глейзерман. Вони збиралися таємно на квартирах М. Рашковського, Л. Петрушанського і Л. Бродського. Л. Бродський тривалий час обіймав посаду голови та скарбника громади. Вони мали все релігійне ритуальне приладдя: таліт, кіпу, тфілін, молитовник і справжній сувій Тори в синьому оксамитовому платті. Вони дотримувалися Шабату і намагалися дотримуватися законів кашруту, відзначали всі єврейські свята. Збереглися деякі рукописні єврейські календарі. Петрушанського.

25 березня 1990 р. у місті Корсунь-Шевченківський було створено товариство єврейської культури, з 1995 р. – єврейська громада. Серед засновників – Віктор Цвейгбаум, Петро Рашковський, Борис Петрушанський, Клавдія Колесникова, Майя Медова, Юхим Дискін, Петро Фішбейн, Леонід Колесников, Михайло Альбін, Цаль Гройсман.

З 1995 р. Корсунь-Шевченківську єврейську громаду очолював Цаль Наумович Гройсман. У 1990 р. громада відкрила єврейську бібліотеку та заснувала хор „Лехаїм”.

У 1993 р. було створено Обласну асоціацію єврейських організацій малих міст України з центром у Корсуні-Шевченківський. Очолював її президент Петро Рашковський. З 1994 до 2014 р. працювала обласна недільна єврейська школа.

З 1994 видається єврейська районна газета „Надія”. З 2000 року громадою проводилися різноманітні клуби, фестивалі, семінари та конференції. 2003 року відкрився районний музей єврейської історії „Ми родом із містечка”.

У Корсуні народилися: письменник, педагог, вчений та популяризатор єврейської історії Мойсей Йосипович Базилевський (1840–1902), художник Абрам Борисович Козлов (1878–1933) та його брат скульптор Бенедикт Борисович Козлов (1888–1945) що належали до Паризької школи; публіцист, літературний та кінокритик Юхим Семенович Добін (1901–1977); політик, історик, журналіст, літературний критик та фольклорист Абрам Давидович Юдицький (1886–1943); вчений, конструктор артилерійських систем та ракетно-космічної техніки, лауреат Державної премії СРСР Михайло Цирульников (1907–1990); філософ, історик, етнограф, науковий консультант „Короткої єврейської енциклопедії” Пінхас Хаїмович Самородницький (1930–?); кандидат технічних наук, головний технолог магнієвого виробництва „Підприємств Мертвого моря” в Ізраїлі, Юхим Олександрович Китайгородський.

Матеріли стосовно історії Корсунь-Шевченківської громади надала редактор газети „Надія” Клавдія Колесникова.

(Продовження в наступному номері)

	Проект „ТУРБОТА ПОКОЛІНЬ – ХЭСЭД ДОРОТ” було створено та працює за підтримкою „Джойнт” (JDC) – провідною єврейською міжнародною гуманітарною організацією, яка понад 30-ти років допомагає нужденним євреям і розвиває єврейське життя у країнах колишнього Радянського Союзу. Детальну інформацію про JDC ви знайдете на сайті: www.JDC.org	 Цдака ЧОБЕФ „Хесед-Дорот”.	 Сайт ЧОБЕФ „Хесед-Дорот”.	 Сторінка ЧОБЕФ „Хесед-Дорот” в мережі Фейсбук.
 Claims Conference The Conference on Jewish Material Claims Against Germany ועידת התביעות	Соціальні послуги для підопічних (жертв нацизму) ЧОБЕФ „Хесед-Дорот” надаються за підтримки гранту від „Конференції з матеріальних претензій єврейського населення до уряду Німеччини”.	 9 786177 233670	Газета „Разом–Інейнем”. Засновник – Черкаський обласний благодійний єврейський фонд „Турбота поколінь – Хесед Дорот”. ідентифікатор медіа – R30-03581. Адреса редакції: 18010, Черкаси, вул. Богдана Хмельницького, 66. ☎ (0472)37-70-79, 54-41-48; 54-43-11. e-mail: inejnem20@gmail.com http://hesed-dorot.ck.ua Надруковано в смт. Чорнобай. Наклад 800 прим. Розповсюджується безкоштовно. Підписний індекс 90781..	
Наші спонсори: Єврейська Федерація Великий МетроВест Нью-Джерсі та Міжнародна громадська організація Центр „Джойнт”.		Прохання поводитися з цим виданням акуратно – в ньому є слова Тори.		